

УДК 159.922,27

DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2021.9.9>

ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ МАЙБУТНІХ СІМЕЙ В КОНТЕКСТІ СФОРМОВАНИХ ШЛЮБНИХ ПОТЕНЦІАЛІВ ПАРТНЕРІВ

Аліна Вовк

*Хмельницький національний університет,
вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, 29000
e-mail: alinademkova8@gmail.com*

Статтю присвячено теоретичному дослідженню проблем майбутніх сімей у контексті сформованого шлюбного потенціалу партнерів. У ній розкривається поняття сім'ї, описується, які функції виконує сім'я, які потреби закривають чоловік та дружина за рахунок подружнього союзу та для чого молоді люди створюють сім'ю. Проведено теоретичне дослідження проблем, з якими зустрічаються молоді сім'ї під час побудови стосунків на дошлюбному етапі та перших роках подружнього життя, і висвітлено, які критичні помилки допускаються молодими людьми на етапі дошлюбних стосунків. Також узказано, які риси характеру та поведінкові патерни чоловіків і жінок псуують гармонію у стосунках, призводячи до непорозумінь, конфліктів та розлучень. На протипагу цьому наведено приклад характерологічних проявів та поведінкових патернів, які сприяють побудові гармонійного клімату у стосунках та дозволяють зберегти повагу, взаєморозуміння та почуття щастя разом зі своєю половинкою. Досліджено поняття шлюбного потенціалу, з чого він складається та які сфери розвитку особистості в себе включає. Висвітлено, як шлюбний потенціал впливає на формування подружньої сумісності та визначає ступінь вираження сумісності або несумісності пари. Розкрито, що собою являє словникове визначення "подружня сумісність", на чому вона ґрунтується та її базові аспекти. Також показано, що подружня несумісність призводить до виникнення в партнерів низки психологічних і психічних проблем, таких як невротизація, іпохондрія, неврастенія, психопатичні, паранойяльні та інші симптоми. Чоловіки частіше, ніж жінки знаходять дистанційних помічників, таких, як алкоголь, наркотики, ігри та інші залежності, які допомагають їм впоратися зі своїми почуттями і невмінням будувати стосунки з іншими людьми, зокрема з партнером. Проаналізовано, що здорові та щасливі стосунки вибудовують особистості, які є психологічно, фізіологічно та соціально зрілими. Саме такі пари готові брати відповідальність за свій життєвий вибір, не перекладаючи його на партнера, що призводить до зменшення конфліктності пари. У статті викладено, як впливає сформований шлюбний потенціал на стосунки в парі, чи є можливість змінити сформований шлюбний потенціал, яким чином здійснити ці зміни та за яких умов.

Ключові слова: сім'я, дошлюбні стосунки, шлюбний потенціал, проблеми створення сім'ї, сумісність.

Постановка проблеми. У сучасному світі спостерігаються істотні зміни в інституті сім'ї; суспільство знаходиться у стані переходу від класичної побудови сімейних стосунків до нової моделі взаємодії між членами сім'ї. Зважаючи на те, що домінує певна індивідуалізація сімейних стосунків, партнери вимагають один від одного більшої свободи в контексті самовираження та самореалізації. Тенденція нова, але поки що не досліджено, з якими проблемами стикаються сім'ї на етапі створення сім'ї та як сформований шлюбний потенціал пари впливає на це.

Однією з базових потреб людини є потреба у прихильності та близьких стосунків з оточенням, яка в дорослому віці реалізується у шлюбних взаєминах. Сам акт одруження не гарантує людині подальшого розвитку сприятливої подружньої взаємодії, а є лише стартовою точкою для її формування. Вміння долати життєві труднощі – важливий показник психологічної і соціальної зрілості людини [1, с.67].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Найбільший внесок у дослідження проблем сім'ї внесли: С.В. Дармодехін (державна сімейна політика), А.Г. Харчев (теорія сім'ї та її проблеми), М.С. Мацковський (методологія соціології сім'ї), Г. С. Васильченко (психологія сім'ї), Т. А. Гурко (стабільність у молодій сім'ї), Н. В. Малярова (типологія подружніх конфліктів), М. С. Мацковський (теорія і методологія сім'ї), В. А. Сисенко (стійкість і сумісність у шлюбі) [2], А.І. Антонов (народжуваність), І.С. Голод (стабільність сім'ї), В.А. Борисов (потреба в дітях), Т.М. Гурко (молода сім'я) та інші [3]

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Сім'я та проблеми, пов'язані з різними аспектами її функціонування, завжди були об'єктом дослідження широкого спектру науковців, психологів, соціологів тощо. Але залишається неповністю дослідженим питання щодо зв'язку між проблемами майбутніх сімей та впливом сформованого шлюбного потенціалу пари.

Мета роботи – теоретичне дослідження проблем майбутніх сімей у контексті сформованості шлюбних потенціалів пари.

Завданнями дослідження є: 1) теоретично дослідити процес формування шлюбного потенціалу особистості; 2) теоретично дослідити проблеми, з якими стикаються пари після створення сім'ї; 3) проаналізувати вплив сформованого шлюбного потенціалу пари на проблеми під час формування сімейних стосунків.

Виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих результатів. Сім'я – це група людей, пов'язаних родинними зв'язками або подібними тісними узами, в якій дорослі беруть на себе відповідальність за турботу й виховання своїх справжніх чи прийомних дітей [4,с.194].

У сучасних джерелах найчастіше визначають такі функції сім'ї:

- господарсько-побутова (економічна): забезпечення матеріальних потреб членів сім'ї (в їжі, притулку тощо), ведення господарства, наявність власного бюджету, забезпечення відновлення втрачених під час праці фізичних сил; економічне підтримання неповнолітніх і непрацездатних членів суспільства;

- репродуктивна: відтворення життя, тобто народження дітей, продовження людського роду, задоволення потреби в дітях [5, 6];

- сексуально-еротична: задоволення сексуально-еротичних потреб подружжя (сім'я виконує водночас функцію регулювання сексуально-еротичної поведінки її членів, забезпечуючи біологічне відтворення суспільства);

- виховна функція сім'ї: задоволення індивідуальних потреб у батьківстві та материнстві, у контактах з дітьми та їхньому вихованні. Через виконання виховної функції сім'я забезпечує соціалізацію підростаючого покоління, підготовку нових членів суспільства [5, 6];

- емоційна функція: задоволення потреб членів сім'ї у симпатії, повазі, визнанні, емоційній підтримці, психологічному захисті;

- комунікативна, або функція культурного (духовного) спілкування: посередництво сім'ї у контактах її членів із соціумом та навколишнім природним середовищем, а також задоволення потреб членів сім'ї у спільному відпочинку та взаємному спілкуванні; відіграє значну роль у духовному розвитку членів сім'ї [5, 6].

Першочерговими факторами формування особистості у сім'ї є: ступінь гармонійності подружнього життя батьків; загальне сприйняття дитинства (було воно щасливим чи ні); ставлення батьків до дітей; розподіл сімейних ролей; спосіб життя, який вели батьки. Саме в дитячі роки під впливом батьків закладається програма, що підказує потім, як жити, якого партнера обрати, як будувати з ним стосунки, скільки планувати дітей тощо [7].

В юнацькому віці процес формування шлюбно-сімейних настановлень переходить з латентної фази до активної, коли засвоєне в сім'ї та поза нею починає активно перевірятися, уточнюватися, випробовуватися й зіставлятися. Період пошуків у юнацькому віці висуває перед молоддю завдання закріпитися у світі дорослих. Сповнені енергії, юнаки і дівчата вже переросли межі батьківської сім'ї. Відтак, вони приміряють різні моделі поведінки, відмовляються від одних, вишуковують інші.

Цей вік є одним із найважливіших періодів розвитку особистості; це процес індивідуалізації, що завершується особистісним самовизначенням. Саме нині, коли дійсність ставить молоду людину перед необхідністю вибору подальшого життєвого шляху, актуальною стає проблема смислу життя, сенсожиттєвої спрямованості [8].

Кохання – необхідна умова створення сім'ї, воно дозволяє найменш болісно пройти всі стадії подружньої адаптації і створити гармонійні стосунки в родині. Короткочасна закоханість є однією з причин, чому шлюби, що беруться внаслідок цього стану, є не завжди тривалими [7, с. 7]. Але перебільшення значення кохання, коли воно виступає єдиним мотивом укладення шлюбу, призводить до його руйнації і припинення після зустрічі із сімейними труднощами і проблемами.

Проблеми у створенні сім'ї можуть виникати в людей, не готових психологічно, морально, духовно, економічно до подружнього життя; у них не досить сформоване уявлення про відповідальність, яка лягає на плечі подружжя.

Жінки з поганою пристосованістю до шлюбу мають такі характеристики: люблять сваритися, не здатні до прояву почуттів; егоїстичні, акцент мають на задоволенні особистих інтересів; відсутні навички ведення господарства, не стежать за собою вдома; пихаті і надмірно критичні до чоловіка; не піклуються про дітей [1, с. 53].

Чоловіки з поганою пристосованістю до шлюбу мають такі характеристики: не піклуються про матеріальний стан сім'ї та не виявляють цікавості щодо дому; образливі; здатні до зрад; не здатні на прояв почуттів; не володіють навичками комунікації, щоб домовитися про спільні справи із дружиною; грубі, здатні до фізичного насильства; відсутнє бажання до саморозвитку, немає інтересів [1, с. 53].

На заваді успішній шлюбній адаптації майбутнього подружжя можуть ставати багато причин, серед яких особливо вагомими є:

- невідповідність до різкої зміни способу життя;
- гедоністичне ставлення до шлюбу (очікування тільки задоволення);
- складність між поколінних відносин із родичами;
- відсутність підготовки до виконання родинних функцій [1, с. 54].

Майбутні сім'ї стикнуться з низкою проблем під час побудови сімейних стосунків. Зокрема для подружніх конфліктів полігоном виникнення стають такі проблемні аспекти:

- суперечності в розподілі родинної влади;
- незадоволення потреби в позитивних емоціях (байдужість, відсутність турботи);
- неповага та приниження почуття гідності шлюбного партнера;
- сексуальна несумісність;
- дискримінація під час ведення домашнього господарства, витрат грошей;
- суперечності у вихованні дітей, міжродинній комунікації;
- розбіжності у способах проведення дозвілля, хобі [1, с. 98].

Саме тому потрібно серйозно віднестися до важливості дошлюбного етапу, під час якого вивчається партнер, його відношення до інших людей і родини, відбувається співставлення та коригування ваших цінностей і партнера, досліджуються життєві орієнтири і бачення подружнього життя. Без цього аналізу під дією романтизованого уявлення про шлюб та емоційного образу партнера, виникають проблеми у справжньому шлюбі з реальним партнером.

Є.М.Потапчук визначає поняття шлюбного потенціалу таким чином: «**Шлюбний потенціал** – це сукупність наявних можливостей, ознак людини, які можуть сприяти гармонійному шлюбному партнерству» [9, с. 34.]

Шлюбний потенціал відображає реалістичний образ партнера. Складниками шлюбного потенціалу є фізична, інтелектуально-світоглядна, морально-психологічна, інтимно-сексуальна, матеріально-фінансова та господарська привабливість людини, а також її стійкість до психологічних комплексів, фізіологічної і психічної залежності. Детальне вивчення ознак за вказаними компонентами дозволяє: усвідомити позитивні чи негативні риси та особливості, здатні впливати на шлюбне життя та, за необхідності, здійснити їхню психокорекцію; виявити відповідність взаємних очікувань шлюбних партнерів їхнім реальним моделям поведінки; з'ясувати рівень міжособистісної сумісності потенційних чи реальних шлюбних партнерів та майбутні перспективи їхнього подружнього союзу [9, с. 32].

Сформований шлюбний потенціал сприяє побудові щасливих сімейних стосунків, або, навпаки, заважає цьому. Все залежить від того, наскільки розвинені складники шлюбного потенціалу, чи співпадають вони з очікуваннями партнера і навпаки. Сформований шлюбний потенціал підлягає змінам виключно за рахунок бажання самої людини; це можна зробити за допомогою індивідуального консультування та тренінгового впливу. Без бажання людини один партнер не зможе вплинути на сформований шлюбний потенціал іншого партнера.

На основі шлюбного потенціалу та його сформованості ми можемо переходити до поняття сумісності та несумісності партнерів, адже вона має набутий характер.

Подружня сумісність – ступінь узгодженості фізичних і особистісних характеристик членів подружжя, що виражається у їхній задоволеності шлюбом [1, с. 67].

Для формування стабільних шлюбних стосунків вирішального значення набуває не лише наявність у подружжя тих чи інших позитивних якостей за кожним із факторів, але й ступінь відповідності цих якостей очікуванням. Психологічна сумісність шлюбних партнерів ґрунтується на взаємному позитивному психологічному сприйнятті якостей характеру, темпераменту, розуму, звичок і потреб. Вона також істотно залежить від взаємної поваги, симпатії, дружби, кохання, від єдності поглядів і уявлень. Подружня сумісність є багатоплановою.

Виділяють такі базові аспекти подружньої сумісності:

- *соціальна сумісність*, полягає в розумінні сенсу життя, суспільній активності, відношенні до себе та до інших людей. Цей аспект сумісності виявляється в зовнішній і внутрішній родинній комунікації. Справжнє кохання, духовна єдність, а відтак і щасливий шлюб неможливі між людьми, які по-різному дивляться на світ, мають протилежні життєві цілі і плани, життєву спрямованість [1, с. 68];

- *сексуальна сумісність*, формується на знаннях з анатомії і фізіології людини, на культурі й техніці статевого спілкування, забезпечує відповідність потреб у інтимному спілкуванні обох членів подружжя. Ця сумісність визначається відповідністю реальної сексуальної поведінки кожного із шлюбних партнерів очікуванням іншого. Сексуальні запити партнерів можуть дуже відрізнятись, оскільки залежать від особливостей виховання в батьківській родині, від життєвих настанов, діапазону прийнятності, а також від низки біологічних характеристик, таких як вік, темперамент, стан здоров'я, стать [1, с. 68];

- *побутова сумісність*, виражає узгодженість поглядів на стиль життя, на призначення сім'ї, на сімейні ролі. Якщо партнери матимуть схожі погляди на побутові питання, то в сім'ї завжди пануватиме комфорт і затишок [1, с. 68];

- *психологічна сумісність*, полягає у взаємодії характерів, темпераментів, особистісно-вольових якостей подружньої пари. Саме від неї залежить емоційний настрій у сім'ї. Ця сумісність втілюється на духовному та інтелектуальному рівнях;

- *духовна сумісність*, забезпечується співвідношенням моральних потреб, рівнем вихованості, колом культурних інтересів, дозвіллям (спільні відвідування театрів, кіно, музеїв, читання, перегляд телепрограм), а також урахуванням взаємних претензій щодо цього;

- *інтелектуальний рівень сумісності* відповідає не стільки за рівень ерудованості, освіти кожного з партнерів, скільки за вміння правильно зрозуміти один одного. Процес взаєморозуміння передбачає подолання змістових бар'єрів, коли одну подію члени подружжя сприймають по-різному. Постійне взаємне нерозуміння, нездатність та взаємне небажання збагнути духовну сутність призводять до повного інтелектуального і комунікативного відчуження, що в подальшому породжує конфліктні ситуації [1, с. 69].

Високий рівень подружньої сумісності значно збільшує вірогідність подружньої гармонії, натомість подружня несумісність становить серйозну загрозу цілісності та тривалості шлюбу [10, с. 138].

Подружня несумісність – це відчуження шлюбних партнерів, напружена атмосфера зіткнень і конфліктів між ними, взаємна критика і неприйняття [1, с. 69-70].

У випадку психологічної несумісності шлюбні партнери погано відгукуються один про одного, акцентуючи увагу на негативних особистісних рисах. Причому навіть якщо члени подружжя з високою культурою здатні віддати належне психологічним якостям один одного, вони все ж таки вказують, що зі своїм шлюбним партнером їм важко, незручно, ненадійно. Психологічна несумісність під час тривалого контакту шлюбних партнерів і збереження їх союзу провокує сильну невротизацію особистості. Водночас на першому етапі особистісні проблеми в усіх подібні та виражаються в розладах настрою – депресії, дратівливості. За подальшого життя в шлюбі з несумісністю на психологічному рівні в людей розвивається притаманна їм симптоматика – іпохондричність, неврастенічність, психопатичність, паранойяльність та інші симптоми. У чоловіків нерідко з'являється схильність до алкоголізації, наркотизації; у разі сильного контролю і психологічного навантаження розвивається ігроманія. Досить поширеним є відчуження подружжя, відхід від родини, пошук поза сімейного спілкування.

Основними психологічними аспектами, що впливають на задоволеність шлюбом, є такі:

- позитивне ставлення до подружнього партнера, що виражається в його особистісній привабливості, легкості спілкування з ним, узгодженості ціннісних орієнтацій;

- емоційна задоволеність відносинами з партнером: вираження взаємного кохання та поваги, взаємна допомога подружжя особистісному зростанню кожного, задоволеність рівноправними відносинами, відповідність шлюбного партнера ідеальному образу [1, с.76];

- ефективність спілкування у подружній парі: глибина саморозкриття партнерів, точність невербальної комунікації, спільність чи узгодженість очікувань, частота успішного спілкування в парі, взаєморозуміння та емпатія;

- родинна взаємодія як сприймання подружжям себе єдиним цілим – подружньою парою, дружня прихильність шлюбних партнерів і спільність їхньої діяльності, ефективність взаємодії [1, с.76].

Висновки. Проведене нами теоретичне дослідження на основі численних наукових публікацій психологів, соціологів, педагогів підтверджує вплив шлюбного потенціалу як наслідку сумісності партнерів на проблеми створення сім'ї. Стабільна сім'я може створюватися за певної готовності молодих людей до сімейного життя, що залежить від багатьох факторів, серед яких основними є: батьківська сім'я та виховання під час розвитку кожного з партнерів, сформовані установки, укладені життєві плани, уявлення про шлюб і

життєві цінності. Не досить лише зовнішнього, об'єктивного показника сумісності, тобто факту збереження шлюбу. Головним і визначним є внутрішній, суб'єктивний показник подружньої сумісності, а саме: переживання дружиною і чоловіком психологічного комфорту, відчуття надійності й захищеності, задоволення від взаємного спілкування.

Список використаної літератури

1. Столярчук О.Я. Психологія сучасної сім'ї. Навчальний посібник. Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с.
2. Васильченко Г. С, Решетняк Ю. А. Психологія супружескої життя. Москва : Мысль, 1989.
3. Зуйкова Е.М., Кузнецова Н.В. Молодая семья. Москва: Европа, 2009. 436 с.
4. Большой толковый социологический словарь (Collins). Том 1-2: Пер. с англ. Москва: Вече, АСТ, 1999.
5. Кісарчук З.Г., Єрмусевич О.І. Психологічна допомога сім'ї. Книга Навчальний посібник (у 3 книгах). Київ: Главник, 2006. 128 с. (серія «Психол. Інструментарій»).
6. Орбан-Лембрик Л.Є. Соціальна психологія: Посібник. Київ: Академвидав, 2003. 448 с.
7. Кляпець О. Я. Психологічні чинники вибору молодою людиною цивільного шлюбу. Автореф. дис. ... канд. психол. Наук, 19.00. 05. Київ: Інститут соціальної та політичної психології, 2004. 21 с.
8. Коростылева Л. А. Психологические особенности лиц, испытывающих затруднения при вступлении в брачные отношения (На материалах службы знакомств): Автореф. ... канд. психол. наук. 19.00. 01, 19.00. 05 / КГУ им. Т. Г. Шевченко. Київ, 1991. 16 с.
9. Потапчук Є. М. Психологічна діагностика шлюбного потенціалу та міжособистісної сумісності з партнером: довідник сімейного психолога. Хмельницький : Видавництво «PolyLux design & print», 2020.
10. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї [Текст] : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 364 с.
11. Шнейдер Л.Б. Семейная психология : учеб. пособие для вузов. 3-е изд. (Серия «Gaudeamus»). Москва : Изд-во «Академический проект», 2008. 273 с.
12. Козловська Е. В. Психологічна готовність молодого подружжя до гармонізації стосунків : дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2010.

THEORETICAL STUDY OF PROBLEMS OF FUTURE FAMILIES IN THE CONTEXT OF FORMED MARRIAGE POTENTIALS OF PARTNERS

Alina Vovk

*Khmelnytskyi National University,
11, Institutskaya str., Khmelnytskyi, Ukraine, 29000
e-mail: alinademkova8@gmail.com*

The article is devoted to the theoretical study of the problems of future families in the context of the formed marital potential of partners. It reveals the concept of family, describes what functions the family performs, what needs are met by husband and wife at the expense of marriage and why young people create a family. A theoretical study of the problems faced by young families during the construction of relationships in the premarital phase and the first years of marriage, and highlights what critical mistakes are made by young people in the premarital phase. It is also indicated what character traits and behavioral patterns of men and women spoil harmony in relationships, leading to misunderstandings, conflicts and divorces. In contrast, there is an example of characterological manifestations and behavioral patterns that help build a harmonious climate in relationships and allow you to maintain respect, understanding and happiness with your partner. The concept of marital potential, what it consists of and what areas of personal development it includes is studied. It is highlighted how the marital potential affects the formation of marital compati-

bility and determines the degree of compatibility or incompatibility of the couple. It is revealed what is the dictionary definition of "marital compatibility", what it is based on and its basic aspects. It is also stated that marital incompatibility leads to a number of psychological and mental problems in partners, such as neuroticism, hypochondria, neurasthenia, psychopathic, paranoid and other symptoms. Men are more likely than women to find remote helpers, such as alcohol, drugs, games, and other addictions, that help them cope with their feelings and inability to build relationships with other people, including their partner. It is analyzed that healthy and, most importantly, happy relationships are built by individuals who are psychologically, physiologically and socially mature. Such couples are ready to take responsibility for their life choices without shifting it to a partner, which reduces the couple's conflict. The article describes the impact of the formed marital potential on the relationship in the couple, whether it is possible to change the formed marital potential, how to make these changes and under what conditions.

Key words: family, premarital relations, marital potential, problems of family creation, compatibility.